

ЗНАЧЕНИЕ И ГРАМАТИЧЕСКА СЪЩНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ АДМИРАТИВ*

Гл. ас. д-р Красимира Алексова
СУ “Св. Климент Охридски”

SEMANTIC AND GRAMMATICAL CHARACTERISTICS OF BULGARIAN ADMIRATIF

Assist. Prof. D-r Krasimira Aleksova
Sofia University “St. Kliment Ohridski”

В българистичната литература съществуват редица тълкувания за граматическата същност на т.нар. адмиратив. Началото на научния интерес към адмиративните употреби в българския език е свързано с наличието на подобни граматически значения в други езици. Както е известно, пръв Г. Вайганд (Вайганд 1923/1925) изказва твърдението за съществуването на адмиратив в българския език. Авторът го тълкува като употреба на перфекта вместо сегашното време за изразяване на изненада от нещо, непознато до този момент. Тези употреби в българския език са близки според Г. Вайганд до албанското наклонение, наречено “адмиратив” - морфологична категория за изразяване на изненада, учудване от говорещия по отношение на съобщавания факт. Срещу погрешната концепция на Г. Вайганд за влиянието на албанския език върху българския при възникването на адмиративните употреби в районите със смесено население възразяват в рецензиите си още Ст. Романски (Романски 1926) и В. Бешевлиев (Бешевлиев 1928). Те застъпват едно и също мнение - адмиративът е разширяване на обичайната употреба на перфекта, а не резултат от чуждо влияние. В изследванията, издадени десетина години след посочената публикация на Г. Вайганд, адмиративът не се отделя като самостоятелна модална категория (Цонев 1937/1985, Балан 1957/1976). През първата половина на ХХ век преобладава схващането, че адмиративът е специфична експресивна употреба на перфекта. Ако проследим по-нататък във времето привържениците на тезата за адмиратива като употреба на перфекта, трябва да посочим становището на Св. Иванчев. Авторът издига тезата, че формите на статалния перфект могат да изразяват изненада, която се сигнализира интонационно: “когато не сме очаквали това, изненадани, ние произнасяме тези форми с възклицателна интонация (придружена твърде често със съответните междуметия”. Външното тъждество с преизказните форми Св. Иванчев обяснява с изпадането на спомагателния глагол в 3 л., породено от “възклицателната интонация и някои условия на междусловната фонетика” (Иванчев 1973/1976:358). Тези употреби авторът нарича “екскламатив”. Ако направим логическа връзка между изказаното от Св. Иванчев мнение, че екскламативът може да бъде сведен до перфект, към който се е добавило минало несвършено причастие с адмиративна употреба (Иванчев 1973/1976:359), и твърдението му, че перфектът е употреба на част от конклузива (Иванчев 1984:31), излиза, че адмиративът е частна употреба на една част от

* Текстът е публикуван в: *Обучението по български език в началото на ХХІ в. Смолян: ПУ „Паисий Хилендарски” – филиал Смолян, 2001, с. 27-33.*

формите на конклузива. Този извод обаче Св. Иванчев никъде не формулира експлицитно. Единствено в рецензията си за книгата на Г. Герджиков за преизказването (Иванчев 1986:82) се присъединява към мнението за адмиратива на Г. Герджиков като една от употребите на умозаключителния модус (вж. Герджиков 1984). Разликата обаче между двете концепции е значителна. Зл. Генчева с една своя публикация, посветена на умозаключителните и адмиративни стойности на перфекта посочва, че до известна степен становището ѝ за адмиратива е свързано с позицията на Св. Иванчев. Според нея адмиративното значение не е нищо друго освен реинтерпретация на умозаключителната (инференциалната) стойност на перфекта. Зл. Генчева извежда умозаключителната, а в частност и адмиративната стойност, чрез абдукцията като логическия процес, при който наличието на резултативно състояние е основание за възможно възстановяване на породилата го причина (Генчева 1990). Към гледната точка за адмиратива като перфектна употреба можем да причислим и мнението на М. Врина, че “адмиративното значение е по-блиско до употребата на перфекта, при който говорещият въз основа на умозаключения изказва действия, които не е осъзнал в момента, в който ги е вършил (*Задрямал съм и Хвалил съм се* и т.н.)” (Врина 1989:132). Неприемливостта на тази гледна точка за адмиратива проличава най-малкото в наличието на адмиративни употреби на самия перфект: напр. *//бòже/ èто ÿа// т`а си билà пàднала фк`шити// а ние се ÿадòсвахме че на пазàръ съм ÿа изгубила//* (Алексова - НКРР), *“Тамара. Изменник! Потънал до шия в тинята на позора. Да се опълчи против отечеството! Боже, на какво място съм била хвърлила сърцето си.”* (Ив. Вазов); *“Аз снощи - започна Димо, - като си отиде Джурката, легнах си ей там è, на пейката, завих се с капламата. Изкарал съм един сън, събуждам се - лошо ми е, ще умра, нещо ме души. Не мога да разбера какво ми е, ама казвам ви, умирам. Бре, каква е таз работа! Ставам, поглеждам нагоре, аз съм бил легнал под Радославов! Той слизал да ме души!”* (Й.Йовков). Посочените примери доказват, че адмиративът не би могъл да се разглежда и като темпорална транспозиция на перфекта в полето на сегашното време, както смята М. Деянова (Деянова 1970). Освен това адмиративни употреби съществуват и в полето на бъдещето време - *//ÿà глèдай/ и тòй шт`ал да п`тÿва/ некадърник/ в делегàция мол`ъ ти се/ с правителствената//* (Алексова - НКРР), на плюсквамперфекта - Информатор А. *Ето ти за гравитацията всичко. Още от снощи е. Информатор Б. /à/ снòштити се склòзна експлòрърь/ илìгъл ф`нктигьн/ тì предì твà си го б`ила свалìла/ как бе/ÿè/ брàво// дай го//* (Алексова - НКРР), на бъдещето време в миналото - А. *//глèй/ едвàm се държì//* - Б. *//лèле как е шт`ало да пàдне да ни прибìе// мàхни го/ дàй го дòду//* (Алексова - НКРР).

Следващата гледна точка за граматическата същност на адмиратива обединява изследователи, които го дефинират като употреба на преизказните форми. От Л. Андрейчин започва една поредица от изследвания, в които адмиративът се интерпретира като употреба на преизказните форми: “Формите за косвено изказване се употребяват и при изразяване на неочаквани за говорещото лице факти.” (Андрейчин 1938/1976:346). Като по-подходящ от термина “адмиратив” Л. Андрейчин посочва “*inopinativus*”. Идеята за непреизказното адмиративно значение на преизказните форми се поддържа и от Ю. Маслов. При разглеждането на осемте според него типа преизказни форми се посочва като тяхно второ

значение “оттенък на удивление, неочакваност” (Маслов 1956). Същата концепция - за адмиратива като употреба на преизказните форми, откриваме и у Ст. Стоянов (Стоянов 1964/1980:408), Ст. Георгиев (Георгиев 1996). Х. Ро Хауге посочва, че терминът “адмиратив” е подвеждащ, тъй като с тази употреба на преизказните форми се изразява по-скоро изненада или неверие, не задължително адмиратив (възхищение) (Ро Хауге 1999:123). Тази концепция за граматическата същност на адмиратива е породена от външното тждество на формите, без да се отчита фактът, че адмиративното значение не може да бъде изведено от преизказното и без да се вземат предвид адмиративните употреби със запазен глагол *съм* в 3 л., ед. и мн.ч. Твърдението, че адмиративът е второ, самостоятелно значение на преизказните форми, е неприемливо от гледна точка на тезата за наличието на инвариантно значение на граматическата категория. Б. Дарден правилно посочва, че адмиративът не се включва в инвариантното значение на преизказните форми, само че авторът неправилно обяснява пораждането на адмиративната семантика от недоверчивата контекстуална употреба на преизказните форми. Ако приемем това допускане, ще се окаже, че адмиративът е произведен на употреби, които са резултат от контекстуална неутрализация на признака “субективност”, тъй като недоверчивата семантика се изразява от преизказните форми в тяхното родово значение (Дарден 1977). Недостатъчно аргументирана е и тезата за адмиратива като транспозиция на преизказните форми в полето на непреизказните (напр. Валтер 1977/1988:124-128, Ницолова 1993:139-143, а и донякъде Станков 1981:93, Куцаров 1994), тъй като не е убедително обоснован механизмът на преноса.

Фактът, че значението на адмиратива не може да бъде приравнена към системата на преизказните форми, води Е. Дьомина до извода, че адмиративът може да се отдели в самостоятелно наклонение, по-скоро може да се говори за група форми, принадлежащи към изявителното наклонение (Дьомина 1959:329). Ако приемем тезата, че това са омонимични форми на преизказните, ще оставим неизяснени адмиративните употреби със запазен глагол *съм* в 3 л. Освен това Е. Дьомина не посочва в работата си какъв е механизмът на възникване на тази омонимия и каква е тази парадигма от два типа форми на изявителното наклонение. Освен това - в каква връзка е с другите категории на индикатива, какви по темпорална принадлежност на тези форми и под.

За разлика от албанския език, в който адмиративът е отделна категория¹, в българския език според нас той възниква като употреба на една от модалните глаголни субкатегории. Семантиката на адмиратива - изненадващо заключение, извод, разсъждение по отношение на съобщаваното, недвусмислено го определя като една от употребите на умозаключителния модус. Говорещият изразява пред слушащия своето отношение към съобщавания факт, съпровождайки го с емоционална оценка. Чрез употребите от типа “*Ах, то валяло!*” се посочва неочакваността на един току-що изведен изненадващ извод или обобщение. Пораждането на адмиративната семантика се детерминира от придобиването на ново знание, което е непредвидено и противоречащо на предварителните представи на говорещия, напр.: “*Асен (замисля се мрачно). Радост - тя никога няма да бъде пълна... (Мисли пак) Борислав да мине към моите врагове! Нещастникът! Опозори едно славно име. (Хваща се за челото и няколко време мълчи.) О, как съм бил спял в моята безкрайна доброта към него. О, как и*

най-умните царе могат да стават жертва на измамата.” (Ив. Вазов); (част от разговор по телефона) //ò/ ч̀акай да спр̀е котлòнъ... ò:/ бил̀а съм го спр̀'ала/ а т̀ичам с дет̀ето на р̀ъц̀е//. Учудването се поражда от опровергаването на предходните очаквания и схващания на говорещия, напр. (Съпругата коментира действията на съпруга си) //й̀а/ т̀и си си бил̀ въз̀ел очил̀ата// как си се с̀етил/ ама т̀ò н̀'амаше н̀икаква ид̀ея за сл̀ънце// (Алексова - НКРР), а това предизвиква емоционално-експресивна реакция с широк шиалазон, напр. //гл̀едай м̀òля ти се как **е ит̀'ало да п̀адне** цв̀етето/ а а̀с си м̀ислех/ че съм го сл̀òжила добр̀е//; //ма **не бил̀** ги **из'ал** зн̀ачи// а̀с му к̀азах тр̀и/ н̀е / ами ст̀ò п̀ти да ги из'ад̀е пред̀и да тр̀гн̀е// (Алексова - НКРР).

Семантиката на адмиративните форми може да бъде представена по следния начин: “Оказва се, че X (X - пропозиция) е вероятно, въпреки че аз мислех, че не е”. Подобна е формулировката, което дава на адмиративната семантика И. Мелчук: “аз очаквах това срещу аз не очаквах това” (Мелчук 1998:197). Р. Ницолова разглежда адмиратива като противопоставяне между минало когнитивно състояние на незнание и сегашно когнитивно състояние на знание - “аз вече зная, че р (с р се означава пропозиция - б.м. Кр. Ал.), но истинността на р е неочаквана за мене и ме учудва, т.е. преценката се съпровожда и с някакво оценъчно отношение, както и със съответна емоционална реакция.” (Ницолова 1993:141). Значението на адмиративните форми (“Нещо се оказва вероятно, въпреки че аз мислех, че не е.”) детерминира допускането, че ако адмиративът съществува като самостоятелна категория, така както твърдят напр. изследователите на албанския адмиративⁱⁱ, то той би принадлежал към отделна презумптивна модална категория - към вероятностния глаголен модус според терминологията на Г. Герджиков, която следваме тук (вж. Герджиков 1984). С адмиратива се дава оценка на знанието на говорещия - един малко вероятен факт от гледна точка на говорещия се оказва истинен и това разминаване поражда изненадата, напр. //т̀ò а̀с у̀тре съм й̀мал й̀зит/ зн̀аеш ли// (Алексова - НКРР); “Бей! Пак съм бил силен бе! Като тупнах гражданина в земята, издумтя като т̀ъпан! (Й.Йовков), което ни дава основание да твърдим, че адмиративът може да се разглежда като явление в рамките на епистемичната модалност.

Източници на изненадващото заключение на говорещия могат да бъдат както факти в плана на неминалото или на миналото, така и чужда информация за неминали или минали действия. Реалните факти от неминалото, пряко установени от говорещия, се представят като резултат от собствено разсъждение, констатация (“Гороломов погледна нататък и видя, че Иван занича през плета. Тенекията загърмя по-силно. - А! То било вол! - извика Иван.” (Й. Йовков); //й̀а/ т̀ò й̀мало н̀ешто ò̀дгоре/ т̀и затòв̀а не м̀и й̀а д̀а̀де нап̀ра̀во// (Алексова - НКРР). В плана на миналото фактите, които стоят в основата на изненадващия извод, могат да са резултат от собствено наблюдение, напр. “На сутринта рано, както всяка заран, бързорька Дана кафе й занесе. Но щом влезе, чу се страшен трясък. Тича в̀ънка Дана, вика, та се к̀са: “Какво чудо стана! Кой дявол го стори? Баба Цоцолана **стана**ла мецана! Идете я вижте! Щом само я з̀ърнах, подносника хв̀ърлих!” (Ран Босилек), но говорещият може да не е бил свидетел на фактите, стоящи в основата на изненадващото заключение, напр. (Информаторката споделя ненадейното си откритие - синът й е превърнал мазето в

помещение за купони.) *Какво е това викам, какво е това. Тука забодено нещо от желязо направено като ковано желязо да си слагат угарките, цигарите. Някога било запалено, тука една част от рогозките така запалена. Боже, викам, аз съм щяла да хвъркна у въздуха значи, къщата цялата да я запали (=щял (е) да я запали - б.м. К.А.).* (Николова - ИКРР). Особено показателни за пораждането на адмиративната семантика са именно тези употреби в плана на миналото, когато говорещият фактически е присъствал на действието, но не е осъзнавал неговата истинна стойност. В конкретния речев акт говорещият споделя със слушателя именно своето умозаклучение, което прави от днешна гледна точка за миналия факт, оказващо се обаче изненадващо за самия него, напр. *“Умря бе, чорбаджи! Теличето умря още щом го купих бе! Парвата неделя още ... Какво ти мляко, какво ти сирене! Болно било.”* (Чудомир).

Интересни в плана на миналото са случаите, при които действията, предизвикали учудването, изненадата на говорещия, са придобити чрез чужда информация за действието. Говорещият използва тези чужди сведения за действието като изходен материал на своето заключение, което се оказва изненадващо:

- *Брадат човек - умен човек, нали тъй, г-н Гороломов? Аз като бях в Одеса ...*

- *Бил си в Одеса?* - *учуди се Гороломов.* (Й. Йовков).

Изразяваната чрез адмиративните употреби субективна реакция на говорещия притежава различна експресивна сила - от учудваща констатация на разминаването между предварителните представи и реалното състояние на нещата до изненада и удивление от непредвиденото. Изненадващият факт от своя страна може да бъде положително оценен (напр. *“Танчо: Стойте малко бре, да му са порадвам на човека, ей, доживяхме... (И млъква. Взира се в лицето му, усмихва се широко и разперва ръце.) Бай Гавриле! Ама ти ли си бил... ааа, гледай чудо! (И пак още по-буино го прегръща.) (Н. Русев)* или негативно възприет от говорещия (напр. *“Асен (намръщено иде насам. На телохраниелите: Доведете Борислава. (На Драгота ниско). Нещастницата, сговорила се да бяга с него! Кой се надяваше? Отиването ѝ утре се отлага.”* (Ив. Вазов). Това води до наслагването на допълнителни нюанси, носени от контекста и ситуацията, изразяващи се чрез междуметия, модални наречия и частици, чрез интонацията, а дори и чрез паралингвистически средства. Допълнителната оценка на учудващия извод или заключение от страна на говорещия (*„Изненадващият факт е положителен/отрицателен според мене.”*) не влиза в основното значение на адмиративната употребаⁱⁱⁱ.

Основанието да отделяме толкова внимание на една употреба на умозаклучителния модус се крие в нейната относителна обособеност, при това по съществен признак, който я отделя от другите (стилистично неутралните) употреби на умозаклучителния модус. Това, че делитбеният признак, по който отделяме адмиративното частно значение, е съществен, личи от превръщането му в релевантен в албанския език, където адмиративът е самостоятелна глаголна субкатегория в рамките на наклонението (вж. Ситов 1979; Албанска граматика 1995; Душе, Пърнаска 1996). Доказателство в подкрепа на това твърдение намираме и във факта, че в плана на неминалото конклузивът функционира почти изцяло като адмиратив поради извънсистемни причини (зависещи не от езиковата система, а от реалността на

фактите в извънезиковата действителност), продиктувани от невъзможността да съществува противопоставянето свидетел/несвидетел. Както подчертава Г. Герджиков, умозаключителният модус в плана на неминалото изразява “собствено твърдение”, но го изразява по подчертано личен и субективен начин, изразява го като констатация, извод или умозаключение, до които говорещият достига в момента по личен път и от които самият той е удивен и учуден”. Това са логическите причини, поради които според автора умозаключителният модус в плана на неминалото “функционира почти само като адмиратив” (вж. Герджиков 1984:114-117). Още едно доказателство за значимостта на признака, по който отделяме адмиративните употреби в рамките на умозаключителния модус от другите му стилистично неутрални и стилистично оцветени употреби, може да се потърси и на формално равнище - в тенденцията за изпадане на спомагателния глагол *съм* в 3 л., ед.ч. и мн.ч.

В българския език разликата в експресивността на адмиративните употреби намира израз не само чрез контекста и интонацията на адмиративното изказване, но и на формално равнище чрез посоченото изпускане или задържане на спомагателния глагол *съм* в 3 л., ед. и мн.ч. Опровергаването на предходните представи, изненадата от неочаквания извод ражда експресивността на адмиративните употреби, предпоставяща изпускането на спомагателния глагол *съм*. Изпадането на *съм* в различни конструкции не е непознато явление. То се наблюдава при перфектните времена, пасивните конструкции и съставните именни сказуеми, функциониращи в стилистично оцветени изказвания: напр. “Баба Дона. - *Та аз само тава правя я! Господарят ти няма мира от просители ни в министерството, ни у дома. Всичко гракнало за служба. А сърцето му милостиво...*” (Ив. Вазов), “- *Кесяка: Полека, бре!... Ненаиграли се! ... (Оправя дрехите си.) То, като ги напреди соковете - та ден ли е, ноц ли е... - Рале: Едно отиграли - друго заиграли... Кво ма гледаш, сякаш ма не познаваш?*” (Н. Русев), “Савка: *Що му е?, Албена. Настинал, лежи. Лошо му е.*” (Й. Йовков); “Гаврил (задава се по пътеката). *Даскале! Нягуле! Сенебирски арестуван!*” (Й. Йовков). Чрез изпускането на копулата в т.нар. номинативни (екзистенциални) изречения се придава картинност, нагледност на описанието: “*Ширини, ниви, ливади. Пак ниви, пак ливади, пак поле. Сред полето бяло параклисче..... До параклисчето бунар. В бунара студена вода, извряла от сърцето на майката земя.*” (Ел. Пелин). Стилистичният ефект на употребите без копула се дължи на тяхната краткост, на контраста им с парадигмата от форми със запазен спомагателен глагол, представляващи изходния случай, неутралния стилистично случай. Възможни са обаче и адмиративни употреби със запазване на спомагателния глагол както в плана на миналото (*гледай мѝля ти се как е ит'ало да пѝдне цвѝтетѝ/ а ѝс си мѝслех/ че съм го слѝджила добрѝ//* (Алексова - НКРР), така и в плана на неминалото: “ - *Е-е-е! Тоя Стоянчо е бил голям поет, а ние досега не сме и мислили за това. Поетите всякога крият своите способности.*” (Л. Каравелов); “*Гледай, гледай какъв човек е бил тоя, дето е написал тая книжка*” (цит. по Герджиков 1984:116); *//ама тѝ ти е билѝ тѝпло// итѝ не кѝза// съблечѝ се//* (Алексова - НКРР). Те са още едно доказателство, че адмиративът не би могъл да се представи като употреба на преизказните форми. Естествено случаите със задържане на спомагателния глагол са по-ниско честотни - факт, обусловен от емоционално-експресивния характер на адмиративните употреби.

Тук няма специално да коментираме темпоралното разпространение на адмиративните употреби. Те могат да бъдат извлечени от интересуващите се от множеството приведени примери (не сме посочили само употреби в полето на бъдеще предварително и бъдеще предварително в миналото, тъй като не сме открили примери в художествената литература и в спонтанната разговорна реч). Описаната тук специфика на пораждането на адмиративната семантика, както и анализът на конкретните употреби доказват, че адмиративът в българския език представлява относително обособена (специфична) емоционално-експресивна употреба на умозаключителния модус, с която говорещият изразява своята изненада от реално съществуващ факт, който опровергава предходните очаквания и представи на говорещия.

Цитирана литература

- Албанска граматика 1995. Agalliu, F., Angoni, En., Demiraj, Sh., Dhrimo, A., Hyza, En., Lafe, Em., Likaj, E. Gramatika e gjuhës shqipe. V. I, Morfologjia. Tiranë, 1995.
- Алексова - НКРР. Алексова, Кр. Непубликуван корпус разговорна реч.
- Алексова - ИКРР. Алексова, Кр. Интернет корпус на българската разговорна реч - <http://www.hf.uio.no/easteur-orient/bulg/mat/Aleksova>
- Андрейчин 1938/1976. Андрейчин, Л. Начини на изказване. В: Помагало по българска морфология. Глагол. Съст. Пашов, П., Р. Ницолова, София: Наука и изкуство, 1976, с. 336-348.
- Балан 1957/1976. Теодоров-Балан, Ал. Четвърто наклонение. В: Български език, 1957, кн. VII, 305-317, препечатено в: Помагало по българска морфология. Глагол. Съст. Пашов, П., Р. Ницолова, София: Наука и изкуство, 1976, с. 321-336.
- Бешевлиев 1928. Бешевлиев, В. Към въпроса за т.нар. "адмиратив" в български език. В: Македонски преглед. 1928, кн. 1, 174-177.
- Вайганд 1923/1925. Weigand, G. Der Admirativ im Bulgarischen. - Balkan-Archiv. Fortsetzung des Jahresberichtes des Instituts für rumanische Sprache, I Band, Leipzig, 1925, 150-152.
- Валтер 1977/1988. Валтер, Х. Личните глаголни форми в българския език. (Темпорална и модална семантика.), София: Наука и изкуство, 1988.
- Врина 1989: Врина, М. За някои лексикални и морфосинтактични средства за изразяване на експресивност в съвременния български книжовен език. В: Български език, 1989, кн.2, 127-135.
- Генчева 1990. Guenchîva, Zl. Valeur infîrentielle et valeur "admirative" en bulgare. В: Съпоставително езикознание XV, 1990, N4-5, 47-52.
- Георгиев 1996. Георгиев, Ст. Морфология на българския книжовен език. Велико Търново:Абагар, 1996.
- Герджиков 1984. Герджиков, Г. Преизказването на глаголното действие в българския език. София: Наука и изкуство, 1984.
- Дарден 1977. Darden, B. On the admirative in Bulgarian. In: Folia Slavica, vol.1, N1, 1977, 59-64.
- Деянова 1970. Деянова, М. История на сложните минали времена в български, сръбохърватски и словенски език. София: Издателство на БАН, 1970.
- Душе, Пърнаска 1996. Dushet, J.-L., R. Pърnaska. L'Admiratif albanais: Recherche d'un invariant sîmantique. In: L'Enonciation mîdiatisîe. (Editeur Zl. Guîncheva.) Louvain-Paris:Editions Pÿeters, 1996.
- Дьомина 1959. Дьомина, Е. Пересказывательные формы в современном болгарском литературном языке. В: Вопросы грамматики болгарского литературного языка. Москва:Издательство Академии наук СССР, 1959, с.313 - 378.
- Иванчев 1973/1976. Иванчев, Св. Проблеми на развитието и функционирането на модалните категории в българския език. В: Помагало по българска морфология. Глагол. (Съст. Пашов, П., Р. Ницолова), София: Наука и изкуство, 1976, 348-359.
- Иванчев 1984. Иванчев, Св. Миналите разказвателни системи в българския език. В: Български език, 1984, кн. 1, 27-32.
- Иванчев 1986. Иванчев, Св. Рецензия за Г. Герджиков. Преизказването на глаголното действие в българския език. София: Наука и изкуство, 1984, 270 стр. В: Съпоставително езикознание, кн.4, 1986, 80-85.

- Кущаров 1994. Кущаров, Ив. Едно екзитивно наклонение на българския глагол. София: Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 1994.
- Маслов 1956. Маслов, Ю. К вопросу о системе форм пересказывательного наклонения. В: Сборник в чест на акад. Александър Теодоров-Балан. С., 1956.
- Мелчук 1998. Мельчук, И. А. Курс общей морфологии. Том II. Москва - Вена: Языки русской культуры, Wiener Slawistischer Almanach, Издательская группа "Прогресс", 1998.
- Николова - ИКРР. Николова, Цв. Интернет корпус разговорна реч на българския език - <http://www.hf.uio.no/easteur-orient/bulg/mat/Nikolova>
- Николова 1993. Николова, Р. Когнитивни състояния на говорещия, епистемична модалности темпоралност. В: Съпоставително езикознание, 1993, №3-4, с. 137-144.
- Ро Хауге 1999. Rlla Haugе, K. A short grammar of contemporary Bulgarian. Bloomington, Indiana: Slavica, 1999.
- Романски 1926. Романски, Ст. Рецензия за Г. Вайганд. В: Македонски преглед, 1926, кн. 2, 8-10.
- Ситов 1979: Ситов, А. П. Категория адмиратива в албанском языке и ее балканские соответствия. В: Проблемы синтаксиса языков балканского ареала. Ленинград: Наука, 1979, с. 90-124.
- Станков 1981. Станков, В. Стилистични особености на българския глагол. София: Народна просвета, 1981.
- Стоянов 1964/1980. Стоянов, Ст. Граматика на българския книжовен език. София: Наука и изкуство, 1980.
- Цонев 1937/1985. Цонев, Б. История на българския език. Т. III. Б - Специални части. София: Наука и изкуство, 1985.

ⁱ Тук няма да коментираме някои съмнения относно граматическата същност на албанския адмиратив, възникващи при тълкуването на описваните две подстойности - адмиративна и преизказна(медиативна).

ⁱⁱ За повече информация относно съществуващите мнения за семантиката и граматическата същност на албанския адмиратив вж. Ситов 1979 и Душе, Пърнаска 1996.

ⁱⁱⁱ Разликата между граматическото изразяване на субективно отношение към изказването във връзка с неочаквания характер на констатацията и обобщението за действието, от една страна, и оценяването на действието като положително или негативно от говорещия, от друга, кара някои учени да посочат, че в редица езици те съществуват като две типологически различни категории. И. Мелчук в своя "Курс по обща морфология" отнася адмиратива към категорията "реактивност", а положителното или отрицателно отношение към съобщавания факт определя като основен признак на категорията "оценъчност", обхващаща грамемите "неутралност", "хипокористичност" и "пейоративност". В нашия случай не става въпрос за отделни морфологични категории, а за изразявани допълнителни нюанси към една специфична употреба на субграмемата "умозаключителен модус" в рамките на категорията "модус на изказването на действието" (Мелчук 1998).